

Leerlijn Sociaal-emotionele ontwikkeling

1.1. Emotioneel

1.2. Sociaal

Stamlijn Sociaal-emotionele ontwikkeling

Niveau A	Niveau B
Merkt zintuiglijke stimulatie op (aanraking, vibratie, smaken, muziek, licht) Uit lust- en onlustgevoelens Kijkt gericht enkele seconden naar een voorwerp of een gezicht in het midden van zijn blikveld Kijkt gericht enkele seconden naar een voorwerp of een gezicht aan de rand van zijn blikveld Volgt bewegingen die direct in het gezichtsveld komen Volgt bewegingen tot de middellijn Volgt een horizontale beweging (van voorwerp of persoon) vanuit het midden van het blikveld Accepteert lichamelijke aanraking en bewegingen Laat zich kalmeren door lichamelijk contact Laat zich kalmeren wanneer behoeften bevredigd worden (eten, verschonen, lichamelijk ongemak verzachten) Geeft een (glim)lach als een vertrouwd gezicht in het blikveld verschijnt Reageert op nauw contact met een (vertrouwde) volwassene Laat zich kalmeren door een vertrouwde stem (gedrag verandert in reactie op een stem) Reageert als een persoon tegen hem/haar praat Lacht als een ander tegen hem/haar praat	Reageert op een bepaalde prikkel door het hoofd (of de ogen) te draaien Draait hoofd/ogen richting een geluid dat vlakbij wordt gemaakt Volgt een verticale beweging (van voorwerp of persoon) vanuit het midden van het blikveld Volgt een bewegend voorwerp met de ogen van links naar rechts en kijkt het voorwerp na in de richting waarin het verdwijnt Merkt personen op die door bewegen (zwaaien) aandacht proberen te trekken Reageert met geluiden, mimiek en/ of glimlach op gezichtsuitdrukkingen van volwassenen Kijkt verbaasd of boos als de volwassene ineens een andere gezichtsuitdrukking heeft Reageert anders op een bekend persoon dan een onbekend persoon Geeft blijk van herkenning bij toenadering door een vertrouwd persoon Laat zich kalmeren door een stem van een willekeurig persoon (gedrag verandert in reactie op een stem) Reageert met een glimlach op een lachend gezicht Kijkt naar/speelt met eigen handen

1.1. Emotioneel

1	2	3
Laat merken dat hij ergens angstig voor is (huilen, afwenden, opwinding) Laat merken dat er iets gebeurt dat hij fijn vindt (opwinding) Is te beïnvloeden/kalmeren bij angst en/of woede door een vertrouwd persoon Laat zich kalmeren door een vertrouwd persoon die op afstand toespreekt Merkt op wanneer een vertrouwd gezicht verdwijnt en en terugkeert Geeft zijn voorkeur voor bepaalde prikkels aan (wil aan bepaalde dingen ruiken of ze aantikken, produceert bepaalde geluiden) Ontdekt bewegingen die hij met zijn lichaam kan maken (wiegen) Ontdekt dat hij met zijn lichaam dingen in gang kan zetten (geluiden maken, bewegingen) Lacht tegen zijn spiegelbeeld	Laat merken dat hij iets niet wil of niet leuk vindt (door jammeren, afwenden, voorwerp wegduwen, hoofd wegdraaien, mond dichthouden bij eten) Verdraagt het verblijf in een omgeving met meerdere prikkels (lawaaierige omgeving) Verdraagt de overgang van de ene ruimte naar een andere ruimte Laat zich kalmeren door een bekende gewoonte (aai over het hoofd) Weet wat er er komt bij het uitvoeren van een bepaalde handeling (rammelaar maakt geluid bij schudden) Laat merken dat hij verwacht dat een ander terugkomt nadat hij is verdwenen (blijft richting de deur kijken) Is actief bezig in een vertrouwde omgeving als een vertrouwd persoon nabij is Duidt aan dat hij een object dat hij wil hebben (kijken, reiken) Toont interesse voor de bewegingen die hij in de spiegel ziet	Drukt verschillende basale emoties uit (blijdschap, verdriet, boosheid, angst) Laat zich kalmeren door een vertrouwd voorwerp die een ander aanreikt (knuffel, lapje) Gaat op zoek naar een voorwerp/persoon die zojuist uit zijn gezichtsveld is gehaald Geeft een consequente reactie op iets dat hij wel/niet wil (bepaald speelgoed altijd wegduwen) Wijst naar een object (op afstand) dat hij wil hebben Herhaalt handelingen die reactie opleveren Herkent zichzelf in de spiegel (voelt aan zijn pet als hij in de spiegel ziet dat hij hem op heeft)

1.1. Emotioneel - vervolg

4	5	6
Is te beïnvloeden bij verdriet, angst, pijn, door een minder vertrouwd persoon (andere leerkracht) Zoekt iets vertrouwds om zichzelf gerust te stellen (knuffel, lapje) Doet iets vertrouwds om zichzelf gerust te stellen (wiegen, afwenden, naar rusthoek gaan) Ontdekt mogelijkheden met zijn lichaam in de omgeving (rennen, stampen) Gaat door met zijn activiteit wanneer een vertrouwd persoon uit zijn omgeving gaat Gaat op onderzoek uit in een vertrouwde omgeving wanneer een vertrouwd persoon even weg is Schudt nee om zijn wil uit te drukken Doet meerdere pogingen om zijn zin te krijgen/aan zijn behoeften te voldoen Protesteert wanneer hij niet krijgt wat hij wil Maakt een keuze tussen iets lekkers of niets (wel of geen banaan)	Verdraagt de afwezigheid van een vertrouwd voorwerp/handeling in een vertrouwde omgeving om tot rust te komen (korte tijd zonder knuffel/lapje) Durft een stukje bij een vertrouwd persoon vandaan te gaan (de klas uit, naar buiten) Is te beïnvloeden om de eigen wil los te laten Maakt een keuze tussen iets lekkers en iets niet-eetbaars (jam of lego) Maakt een keuze tussen iets lekkers en iets vies (citroen of suiker)	Laat een gevoel van trots zien als hem iets lukt (klapt in zijn handen, wijst, lacht) Zoekt enige tijd naar verstopte voorwerpen (ongeveer een minuut) Gebruikt de woorden 'ik' en 'jij' (nog niet consequent) Noemt zijn eigen naam of wijst op zichzelf om aan te geven dat hij iets wil of dat iets van hem is Maakt een keuze tussen twee lekkere dingen (pindakaas of jam)

1.1. Emotioneel

Aansluitende doelen ZML-leerlijnen

Sociaal-emotionele ontwikkeling 1.2. Een keuze maken	Sociaal-emotionele ontwikkeling 1.3. Opkomen voor jezelf	Sociaal-emotionele ontwikkeling 1.4. Omgaan met gevoelens
Maakt met geluid en/ of gebaar duidelijk dat hij iets wel of niet wil (nee schudden, ja knikken) Kiest tussen twee concreet aangeboden voorwerpen (bal – pop, jam – kaas) Maakt met <i>ja</i> en <i>nee</i> duidelijk dat hij iets wel of niet wil Kiest tussen drie concreet aangeboden voorwerpen of pictogrammen	Laat niet zomaar een voorwerp van zich afpakken Gaaf in tegen een verzoek van een ander (heeft een eigen wil)	Reageert zichtbaar op een prettige of onprettige ervaring Uit op een zichtbare manier blijdschap (lachen, zingen of huppelen) Uit passief en/of actief zijn gevoelens en wijst naar de aanleiding Toont blijdschap zonder anderen daarmee vervelend te storen

Aansluitende doelen VSO-leerlijnen

Leergebiedoverstijgend 5.1. Opkomen voor jezelf	Leergebiedoverstijgend 8.1. Omgaan met gevoelens	Leergebiedoverstijgend 3.7. Omgaan met veranderingen
Laat niet zomaar een voorwerp van zich afpakken Gaaf in tegen een verzoek van een ander (heeft een eigen wil)	Reageert zichtbaar op een prettige of onprettige ervaring Uit op een zichtbare manier blijdschap (lachen, zingen of huppelen) Uit passief en/of actief zijn gevoelens en wijst naar de aanleiding. Toont blijdschap zonder anderen daarmee vervelend te storen	Accepteert dat de begeleider even de ruimte verlaat (blijft rustig) Accepteert het als er in een andere ruimte gewerkt moet worden

1.2. Sociaal

1	2	3
Doet de gezichtsuitdrukking/beweging van een bekende volwassene na (mond open, tong uitsteken) Trekt actief de aandacht van een vertrouwd persoon in zijn blikveld met gericht kijken, (hard) geluid maken, bewegen, en/of aanraken Merkt personen op die de ruimte binnen komen Reageert op de eigen naam als een vertrouwd persoon hem roept/aanspreekt	Trekt de aandacht of wendt zich af wanneer een persoon in zijn blikveld komt Duwt de hand van een ander weg als hij een voorwerp wil houden Herhaalt activiteit/geluid/beweging bij (positieve) reactie van een ander Reageert op zijn eigen naam	Trekt actief de aandacht van een vertrouwd persoon buiten zijn blikveld met gericht kijken, geluid maken, bewegen en/of aanraken Maakt op een gepaste manier fysiek contact (aaien) Staat op verzoek een voorwerp af Kijkt verwachtingsvol wanneer hij een voorwerp aan een persoon geeft
4	5	6
Houdt de aandacht van een ander vast Kijkt naar andere leerlingen Imiteert begroetings- en afscheidsrituelen (terugzwaaien) Voert een bekende alledaagse opdracht uit (op stoel gaan zitten) Luistert als een vertrouwd persoon zegt dat iets niet mag Legt beslag op gewenste voorwerpen	Trekt actief de aandacht van andere leerlingen Brengt een boodschap over aan een ander (non-verbaal/verbaal) Voert op verzoek begroetings- en afscheidsrituelen uit (zwaaien, handgeven) Imiteert/doet mee met dagelijkse handelingen (huishoudelijke taakjes) Zet de ander in om eigen wens te vervullen (ander als verlengstuk van zichzelf)	Maakt zijn wil duidelijk aan andere leerlingen Maakt duidelijk dat hij hulp nodig heeft Voert uit zichzelf begroetings- en afscheidsrituelen uit (zwaaien, hand geven) Imiteert gedrag van volwassenen (in speelgoedtelefoon brabbelen) Voert een minder bekende opdracht uit (iets terug leggen op aangewezen plaats)

1.2. Sociaal

Aansluitende doelen ZML-leerlijnen

Sociaal-emotionele ontwikkeling 2.1. Ervaringen delen	Sociaal-emotionele ontwikkeling 2.2. Aardig doen
Trekt met geluid, gebaar of mimiek actief aandacht als hij iets wil zeggen Wijst naar of benoemt een voorwerp dat hij een ander wil laten zien (bal, mooi)	Troost een ander wanneer die verdrietig is met een aai of kus Deelt iets met een ander als hem dit gevraagd wordt (schuift op, staat speelgoed af)

Aansluitende doelen VSO-leerlijnen

Leergebiedoverstijgend 1.1. Ervaringen delen	Leergebiedoverstijgend 9.1. Respectvol en verantwoordelijk omgaan met anderen
Trekt met geluid, gebaar of mimiek actief aandacht als hij iets wil zeggen Wijst naar of benoemt een voorwerp dat hij een ander wil laten zien (bal, mooi)	Deelt iets met een ander als hem dit gevraagd wordt (schuift op, staat speelgoed af)